

Хмельницький інститут соціальних технологій, ВНЗ Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Хмельницький

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

У статті представлено результати фокус-групового дослідження особливостей мовного середовища учнівської та студентської молоді Хмельниччини. Показано особливості використання учнями та студентами суржиків як мови спілкування, особливості вживання слів-паразитів та матерних висловлювань у спілкуванні. Виявлено, що серед учнів, так і серед студентів респонденти мають більше розвинуені вербальні здібності, ніж невербальні. Позитивним є усвідомлення як учнями, так і студентами потреби розвивати власні мовні та мовленнєві здібності.

Зазначено, що існує реальна та негайна потреба у впровадженні у навчально-виховний процес відповідних виховних, професійних, освітніх та інших заходів, спрямованих на формування та розвиток у сучасної української молоді комунікативної компетентності.

Ключові слова: *мовне середовище, спілкування, соціокультурна мовна та мовленнєва компетенції, професійна компетенція, мовні та мовленнєві здібності, вербальні та невербальні здібності, суржик, слова-паразити.*

Актуальність. Соціально-психологічне середовище розвитку високорозвиненої особистості в сучасній Україні вимагає формування в учнівської та студентської молоді соціокультурної мовної та мовленнєвої і, як наслідок, професійної компетенцій. Тому з у процесі підготовки молодих фахівців важливо усвідомлювати ті характерні особливості мовного середовища, які потребують корекції (зміни), з метою реалізації заходів інтенсивного формування їхньої професійної компетенції. Знання характерних властивостей мовного портрета соціальної групи студентів сприятиме цілеспрямованій роботі з вдосконалення мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій майбутнього фахівця. Теоретичну базу вивчення конкретних мовних портретів осіб і дослідницьких робіт зі створення мовних портретів соціальних груп представлено у працях українських вчених (Л. Компанцевої, К. Косцинського, Т. Локшиної, І. Рубцова, В. Цибулькіної, Н. Шовгун та багатьох інших) [1; 2; 3].

Нація формується на основі взаємодії, а отже, і спілкування її членів, їхніх історичних, культурних та духовних напрацювань, розвитку самоусвідомлення та самоідентичності щодо приналеж-

ності до певної спільноти. Універсальним засобом формування нації є мова. Вона є генетичним кодом нації, який об'єднує, консолідує минуле з сучасним, програмує майбутнє й забезпечує буття нації у вічності. Мова – це основа національної гідності, і ставлення до неї є виявом національної свідомості, а відтак, і громадянської позиції. Кожен громадянин своєї держави має свої мовні обов'язки, які слід знати і виконувати: 1) захищати рідну мову, як свій народ, її гідність, її право на існування; 2) удосконалювати повсякденно володіння рідною мовою; 3) розмовляти рідною мовою скрізь, де її розуміють, і з усіма, хто її розуміє; 4) не поступатися своїми мовними правами заради вигоди, привілеїв, похвали; 5) любити рідну мову, як рідну свою матір, не за якість її принади чи вигоди, а за те, що вона рідна; 6) ніколи не бути байдужими до тих, хто виявляє зневагу до рідної мови; 7) ставитися до інших мов так, як би ви хотіли, щоб ставилися до вашої рідної мови [1]. Тому **мета** доповіді полягає у тому, щоб показати особливості мовного середовища учнівської та студентської молоді Хмельниччини.

Методика та організація дослідження. Результатом володіння особистістю на високому рівні українською мовою є самореалізація її суспільному та громадському житті, а також в професійній діяльності. У зв'язку з цим нами було проведено фокус-групове дослідження особливостей мовного середовища учнівської та студентської молоді. В опитуванні прийняли участь 77 осіб, з них: учні технікуму за спеціальностями: «Правознавство», «Фінанси», «Туризм» у кількості 30 осіб (53,3% юнаків і 47,7 % дівчат) та студенти Хмельницького інституту Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад» «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за спеціальностями: «Правознавство», «Психологія», «Туризм» у кількості 68 осіб (40,4% юнаків і 59,6 % дівчат).

В процесі фокус-групового опитування учням та студентам пропонувалося відповісти на наступні запитання: Якою мовою студенти спілкуються загалом?, Якою мовою студенти спілкуються в побуті, з друзями, батьками?, Чи використовують вони слова-паразити у спілкуванні з іншими людьми?, Чи використовують вони матерні висловлювання у спілкуванні з іншими людьми?, У спілкуванні з якими особами студенти використовують матерні висловлювання?, Чи бажають (потребують) студенти розвивати власні мовні здібності?. Також пропонувалося студентам оцінити за п'ятибальною шкалою рівень розвитку їхніх здібностей чіткого висловлювання власних думок та почуттів за допомогою слів, інтонації, наголосів та міміки, жестів, пантоміміки.

Результати дослідження. Аналіз отриманих відповідей надав змогу окреслити наступні особливості мовного середовища учнів-

ської та студентської молоді. Так, серед опитуваних респондентів 71,4 % осіб загалом розмовляють українською мовою (з них 27,3 % учнів і 72,7% студентів), 26 % – суржилом (з них 11,7 % учнів і 88,3 % студентів) та 2,6 % – російською мовою (2,6% студентів). З них серед учнів розмовляють українською мовою 68,8% юнаків і 71,4 % дівчат, суржилом – 31,2 % юнаків і 28,6 % дівчат. Російською мовою учні-респонденти не розмовляють. Серед студентів розмовляють українською мовою 79 % юнаків і 67,9 % дівчат, суржилом – 15,8 % юнаків і 28,6 % дівчат, російською – 5,2 % юнаків і 3,5 % дівчат. Отже, виявлено в учнівському середовищі переважання дівчат за кількістю порівняно з хлопцями, які спілкуються українською мовою, а в студентському середовищі навпаки – переважання хлопців за кількістю порівняно з дівчатами. В учнівському середовищі частіше юнаки розмовляють суржилом, а в студентському – дівчата.

У повсякденному спілкуванні (друзями, батьками) 63,6 % респондентів, з яких 22,1 % учнів (50 % юнаків та 64,3 % дівчат) і 41,6 % студентів (з них 63,2 % юнаків та 71,4 % дівчат) розмовляють українською мовою; 33,8 % учнів (з них 50 % юнаків та 35,7 % дівчат) розмовляють суржилом та 2,6 % студентів (з них 7,2 % дівчат) розмовляють російською мовою. Отже, в повсякденні як учні, так і студенти частіше використовують суржик у спілкуванні з друзями і батьками.

У спілкуванні з іншими людьми 89,6 % респондентів використовують у спілкуванні слова-паразити, з них – 86,7 % учнів (75 % юнаків та 100 % дівчат) і 83 % студентів (з них 89,5 % юнаків та 92,8 % дівчат). Зазначені дані показують, що учні частіше використовують слова-паразити у спілкуванні порівняно з студентами, при чому дівчата більше, ніж хлопці в обох групах.

Достатньо цікавими стали дані, що показують особливості використанні матерних висловлювань учнів та студентів у спілкуванні з іншими людьми. Так, ніколи не використовують матерні висловлювання 18,2 % респондентів, з яких 9,1 % учнів (31,25 % юнаків та 14,3 % дівчат) та 9,1 % студентів (21 % юнаків та 10,7 % дівчат). 3,8 % респондентів часто використовують матерні висловлювання у спілкуванні, з яких 1,3 % учнів (7,1 % дівчат) та 2,6 % студентів (7,1 % дівчат). 35,1 % респондентів рідко використовують матерні висловлювання у спілкуванні, з яких 11,7 % учнів (31,25 % юнаків та 28,6 % дівчат) та 23,4% студентів (31,6 % юнаків та 42,9 % дівчат). 42,9 % респондентів іноді використовують матерні висловлювання у спілкуванні, з яких 16,9 % учнів (37,5 % юнаків та 50 % дівчат) та 26 % студентів (47,4 % юнаків та 39,3 % дівчат). При цьому респонденти найчастіше використовують матерні висловлювання у спілкуванні з друзями – 55,8 % осіб (з них 53,3 % учнів та 57,5 % студентів). 18,2 % респондентів (з них 16,7 % учнів та 19,1 % студентів) вживають ма-

терні висловлювання у спілкуванні з однолітками; 6,5 % респондентів (з них 6,7 % учнів та 6,4 % студентів) – у внутрішньому мовленні по відношенню до себе; 2,6 % респондентів (з них 3,3 % учнів та 6,4 % студентів) – у спілкуванні зі сторонніми особами. Отже, виявлено як в учнівському, так і в студентському середовищі переважання дівчат за кількістю порівняно з хлопцями, які у спілкуванні вживають матерні висловлювання. В студентському середовищі частіше у спілкуванні вживають матерні висловлювання, ніж в учнівському.

Респонденти також оцінювали власні здібності чітко висловлювати думки та почуття за допомогою слів, інтонації, наголосів та за допомогою міміки, жестів, пантоміміки за п'ятибальною шкалою. Так, 19,2 % респондентів (з них 6,7 % учнів та 27,7 % студентів) оцінюють власні здібності чітко висловлювати думки та почуття за допомогою слів, інтонації, наголосів як відмінно розвинені; 53,2 % респондентів (з них 50 % учнів та 55,3 % студентів) – як добре розвинені; 27,3 % респондентів (з них 43,3 % учнів та 17 % студентів) – як задовільні.

18,2 % респондентів (з них 13,3 % учнів та 21,3 % студентів) оцінюють власні здібності чітко висловлювати думки та почуття за допомогою міміки, жестів, пантоміміки як відмінно розвинені; 45,5 % респондентів (з них 23,4 % учнів та 51,1 % студентів) – як добре розвинені; 24,7 % респондентів (з них 33,3 % учнів та 19,1 % студентів) – як задовільні; 9,1 % респондентів (з них 10 % учнів та 8,5 % студентів) – як погано розвинені; 2,5 % респондентів (з них 6,7 % учнів) – як нерозвинені. Виявлені особливості мовленнєвих та мовних здібностей свідчать про потребу їх розвивати, про що і зазначають 92,2 % респондентів (з них 96,7 % учнів та 89,4 % студентів). 2,6% респондентів (з них 3,3 % учнів та 4,3 % студентів) зазначили, що не бажають розвивати мовні здібності, та 5,2 % респондентів (8,5 % студентів) зазначили, що «можливо» б хотіли розвивати ці здібності.

Висновки. За результатами фокус-групового дослідження мовного середовища учнівської та студентської молоді виявлено факти використання суржику як мови спілкування, при чому в учнівському середовищі частіше юнаки розмовляють суржилом, а в студентському – дівчата. Крім того, в повсякденні як учні, так і студенти частіше використовують суржик у спілкуванні з друзями і батьками, ніж у спілкуванні з іншими людьми. Виявлено, що учні частіше використовують слова-паразити у спілкуванні порівняно з студентами, при цьому дівчата більше, ніж хлопці в обох групах. Виявлено як в учнівському, так і в студентському середовищі переважання дівчат за кількістю порівняно з хлопцями, які у спілкуванні з друзями, однолітками та сторонніми особами використовують матерні висловлювання, при цьому в студентському

середовищі частіше у спілкуванні використовуються матерні висловлювання, ніж в учнівському.

Виявлено, що серед учнів, так і серед студентів респонденти мають більше розвинені вербальні здібності, ніж невербальні. Позитивним є усвідомлення як учнями, так і студентами потреби розвивати власні мовні та мовленнєві здібності. Необхідно зазначити, що існує реальна та негайна потреба у впровадженні у навчально-виховний процес відповідних виховних, професійних, освітніх та інших заходів, спрямованих на формування та розвиток у сучасної української молоді комунікативної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Годун Н. Ділова українська мова з елементами професійного та розмовного сленгу в молодому середовищі / Н. Годун ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tiflocomp.ru/docs/cw_review.php.
2. Стріха М. Мовна політика і мовне законодавство України / М. Стріха // Мова і політика. – К. : Ін-т відкритої політики, 2000. – С. 24-25.
3. Засекіна Л. В. Мовна особистість у сучасному соціальному просторі / Л. В. Засекіна // Соціальна психологія. – № 5 (25). – 2007. – С. 82-90.

REFERENCES

1. Godun N. Dilova ukrains'ka mova z elementami profesijnogo ta rozmovnogo slengu v molodomu seredovishhi / N. Godun ; [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.tiflocomp.ru/docs/cw_review.php.
2. Striha M. Movna politika i movne zakonodavstvo Ukraini / M. Striha // Mova i politika. – K. : In-t vidkritoї politiki, 2000. – S. 24-25.
3. Zasekina L. V. Movna osobistist' u suchasnomu social'nomu prostori / L. V. Zasekina // Social'na psihologija. – № 5 (25). – 2007. – S. 82-90.

УДК 159.923.2:316.775.4

ВОЛЫНЕЦ Н. В.

Хмельницький інститут соціальних технологій, Открытый международный университет развития человека «Украина», г. Хмельницький

ЯЗЫКОВАЯ СРЕДА УЧАЩЕЙСЯ И СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ХМЕЛЬНИЦКОЙ

В статье представлены результаты фокус-группового исследования особенностей языковой среды ученической и студенческой молодежи Хмельниччины. Показаны особенности использования учениками и студентами суржика как языка общения, особенности употребления слов-паразитов и сквернословия в общении. Обнаружено, что среди учеников,

так и среди студентов респонденты имеют более развитые вербальные способности, чем невербальные. Позитивным является осознание как учениками, так и студентами потребности развивать собственные языковые и речевые способности. Отмечено, что существует реальная и немедленная потребность во внедрении в учебно-воспитательный процесс соответствующих воспитательных, профессиональных, образовательных и других мероприятий, направленных на формирование и развитие у современной украинской молодежи коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: *языковая среда, общение, социокультурная языковая и речевая компетенции, профессиональная компетенция, языковые и речевые способности, вербальные и невербальные способности, суржик, слова-паразиты.*

UDC 159.923.2:316.775.4

N. V. VOLYNETS

Khmelnytsky Institute of Social Technologies, Open International University of Human Development "Ukraine", Khmelnytsky, Ukraine

LINGUISTIC ENVIRONMENT OF PUPILS AND STUDENTS IN KHMELNYTSKY REGION

The article describes the results of focus-group research of features of linguistic environment of pupils and students in Khmelnytsky region. It is marked that the socially psychological environment of development of highly developed personality in modern Ukraine requires forming for pupils and students of socio-cultural linguistic and vocal competences and, as a result, professional competence.

Knowledge of characteristic properties of linguistic portrait of social group of students is instrumental in purposeful work from perfection of linguistic, vocal and communicative competences of future specialist in any sphere of professional activity. In the article are shown the features of the use pupils and students of surzhik as languages of intercourse, feature of the use of words-vermin and foul language utterances in intercourse. It is discovered that pupils and students have the developed verbal capabilities anymore, than un verbal. Positive is an awareness both pupils and students of necessity to develop own linguistic and vocal capabilities. It is marked that the real and immediate requirement is in introduction in an educational process of the proper educate, professional, educational and other measures, which must be directed on forming and development the communicative competence of modern Ukrainian youth.

Key words: *linguistic environment, intercourse, socio-cultural linguistic and vocal competences, professional competence, linguistic and vocal capabilities, verbal and un verbal capabilities, surzhik, words-vermin.*

Матеріал надійшов до редакції: 16.05.2015